

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΑΠΑΝΤΑ
ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΜΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1982
Σελ. 169-176

ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΑΣΧΑΛΙΑ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Τὸν υἱὸν τῆς τὸν καπετὰν Κομνιανὸν τὸν ἐπαντρολογοῦσεν ἤδη ἡ γρια-
Κομνιανάκαινα, ἂν ὁκαὶ δὲν εἶχε χρονίσει ἀκόμη ἡ νύμφη τῆς, ἡ
μακαρίτις. Τὰ δύο ὀρφανὰ, μία κόρη ὀκταέτις καὶ ἓν τετραετὲς παιδίον,
ἐφόρουν μαῦρα, κατάμαυρα, ὅπου ἐστενοχώρουν κ' ἐχλώμαιναν τὰ πτωχὰ
κάτισχνα κορμάκια τῶν, καὶ ἦτον καημὸς καρδιάς νὰ τὰ βλέπη τις.
Ἐνθύμιζαν τὸ δημῶδες δίστιχον:

*Βαρύτερ' ἀπ' τὰ σίδερα εἶναι τὰ μαῦρα ροῦχα,
γιατὶ τὰ φόρεσα κ' ἐγὼ γιὰ μιὰν ἀγάπη πού'χα.*

Ἡ γρια ἔκειτο ἐπὶ τῆς κλίνης καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα τῶν Παθῶν,
γογγύζουσα, ρέγχουσα, φωνάζουσα. Ἐβεβαίον ὅτι «ἀγγελιάστηκε», καὶ
ἠτοιμάζετο ν' ἀποθάνῃ. Ἐπέβαλλεν εἰς τὴν Μόρφω, τὴν μικρὰν ἐγγονὴν
τῆς, ἐργασίας ἀνωτέρας τῆς ἡλικίας τοῦ πτωχοῦ κορασίου. Αἶφνης, ἐν μέσῳ
δύο γογγυσμῶν, ἔβαλλε μιὰν φωνήν, κ' ἔκραζεν ἀπὸ τῆς κλίνης πρὸς τὴν
ἐκτὸς τοῦ ἰσογείου θαλάμου πηγαينوερχομένην καὶ ὑπηρετοῦσαν
παιδίσκην.

— Μὴ χύνῃς στὴν αὐλὴ τὰ νερά, χίλιες φορὲς σ' τὸ εἶπα· στὸ νεροχύτη!

Κ' ἐπανελάμβανε τοὺς ἀφορήτους στεναγμούς, ἐπιτείνουσα μάλιστα
αὐτοὺς ὡσάκις τυχὸν πτωχὴ γειτόνισσα, μὴ τολμῶσα νὰ εἰσέλθῃ, ἤρχετο
δειλῶς μέχρι τῆς θύρας καὶ ἠρώτα πῶς ἦτο ἡ ἀσθενής.

Βεβαίως ἡ γρια-Κομνιανάκαινα ἔπασχεν, ἀλλ' ἴσως ἐμεγαλοποιεῖ τὸ
πρῶγμα. Ἐκλαίει «τὰ νιάτα τῆς», ἔλεγεν ὅτι δὲν θὰ προφθάσῃ νὰ κάμῃ
ἐφέτος Πάσχα. Ἡ γειτόνισσα ἡ Μηλιά ἐβεβαίον ὅτι ἡ γρια εἶχε καὶ
«κομπόδεμα», ἀλλὰ ποῦ νὰ ἐμβάσῃ μέσα καμμίαν ἐκ τῶν γειτονοισσῶν τῆς!
Ἐλλείψει ἄλλης ἀσθενείας ἦτον ἱκανὴ ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν
τῆς. Δὲν ἐβάστα ἡ ψυχὴ τῆς νὰ δώσῃ κάτι τι εἰς μιὰν πτωχὴν γυναῖκα διὰ νὰ
τὴν «κοιτάξῃ», κ' ἐπέβαλλε βαρεῖαν ἀγαρείαν εἰς τὴν Μόρφω, ὀκταετῆ
παιδίσκην. Ἐνίστε παρελήρει ἀληθῶς. Εἶτα ἔβαλλεν ἀγρίαν κραυγὴν.

Ἐκραζε τὴν παιδίσκην νὰ τὴν σκεπάσῃ μὲ τὸ σινδόνιον, ἀλλὰ χωρὶς αὕτη νὰ τὴν ἐγγίση κἂν, ἡ γερόντισσα ἔβαλλε τοιαύτην ὠρυγὴν, ὥστε ἡ μικρὰ κατετρόμαζε.

Ὁ καπετὰν Κομνιανὸς ἔλειπε μὲ τὸ γολετί, κ' ἐπεριμένετο νὰ ἔλθῃ. Εἶχε μαζί του, μὲ τὸ γολετί, καὶ τὸν πρωτότοκον υἱὸν του, τὸν Γεώργην, δωδεκαετῆ παιῖδα. Τοῦτο ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς καημοὺς τῆς γραΐας, ὅτι ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ, ὡς ἔλεγε, χωρὶς νὰ ἐπανίδῃ τὸν υἱὸν της, καὶ τὸν ἔγγονόν της τὸν μέγαν, ὅστις ὠμοίαζε τόσον μὲ τὸν μακαρίτην τὸν πάππον του. Καὶ ποῖος νὰ τῆς σφαλῆσῃ τὰ μάτια; Αἰ ἀνεψιαί της, ὑπανδρευμέναι καὶ αἰ δύο, τῆς ἐβαστοῦσαν κακίαν διὰ κάτι κληρονομικὰς διαφορὰς, καὶ δὲν ἔσπασαν τὸ πόδι «οἱ λαχταρισμένες, οἱ ἀχρόνιαστες!» νὰ ἔλθουν νὰ τὴν ἰδοῦν. Οὕτω τῆς ἤρχετο καὶ αὐτῆς ν' ἀποθάνῃ εἰς τὸ πείσμα των, ν' ἀποθάνῃ χωρὶς νὰ τῆς φιλήσῃσι τὴν χεῖρα.

Ἰατρός, ποῦ νὰ εὑρεθῇ; Εἶχεν αὐτὴ νὰ πληρώνη; Αὐτὴ ὠφείλε νὰ κάμνῃ οἰκονομίαν διὰ τὰ ὀρφανά, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ φθείρῃ τὸ βίὸ τοῦ υἱοῦ της εἰς γιαιτρικὰ καὶ δὲν ξέρω τί. Ψευτογιάτρισες! Κάμε τὴ δουλειά σου! Ἐχουν ἐμπιστοσύνην τώρα αὐταὶ αἰ γυναῖκες; Ὁ κόσμος ἐχάλασε, τί τὰ θέλεις; Ἐμβαζε αὐτὴ μὲς στὸ βίὸ της, μὲς στὰ καλά της, ξένην γυναῖκα; Τῆς ἤρχετο νὰ ἐπαναλάβῃ πρὸς τὰς γειτονίσσας τὴν ἰδίαν κραυγὴν, δι' ἧς ἀπεδίωκε τὸ πάλαι παρεῖσακτον ὄρνιθα ἀπὸ τὸν ὄρνιθῶνά της. *Ξού, ξένη!*

Ὡς τόσον ἐπεθύμει νὰ ἤρχετο ὁ υἱὸς της διὰ νὰ τὸν νυμφεύσῃ, νὰ τοῦ δώσῃ καὶ τὴν εὐχήν της. Σαράντα χρόνων ἄνθρωπος, κὶ ὁ κόσμος εἶναι πέλαγο, σὰν ἐκεῖνο ποῦ ἀρμένιζε τώρα. Πῶς νὰ περάσῃ τὴ ζωὴν του χωρὶς νὰ ἔλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον; Καὶ τὰ ὀρφανά, καὶ αὐτὰ θὰ εὑρισκαν μητέρα, μίαν καλὴν οἰκοκυρά, ἣτις ἀπὸ τώρα ἐπροσφέρετο μάλιστα νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ εἰς τὴν ἀσθένειάν της. Ἀλλ' ἡ γραῖα Κομνιανάκαινα, μὴ θέλουσα νὰ παραβῇ τὴν ἀρχὴν της, δὲν ἐδέχθη τὴν ἐκδούλευσιν.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐκ τῶν δύο ὀρφανῶν, ἡ Μόρφω, ἣτις εἶχεν ἤδη αἰσθησιν, ἂν δὲν ἐπεθύμει ν' ἀποκτήσῃ μητέρα, ἐνθυμεῖτο κ' ἐλυπεῖτο τὴν μητέρα της. Ὁ Εὐαγγελινός, νήπιον τριετίζον ἐν καιρῷ τῆς συμφορᾶς, οὔτε ἤξευρε τίποτε οὔτε ἐνθυμεῖτο. Ἐκλαιε μόνον ὅταν ἡ μάμμη τὸν ἐβίαζε νὰ φορέσῃ τὸν κατάμαυρον σάκκον του. Ἡ Μόρφω, λευκὴ καὶ ὠχρὰ μὲ τὰ μαῦρα φουστανάκια της, καὶ μὲ τὸ μαῦρον μανδῆλιον τὸ σκεπάζον τὰ ξανθὰ της μαλλιά, ἦτο κατηφής, κ' ἐνθυμεῖτο τὸ περυσινὸν Πάσχα, ὅταν ἔζη ἡ μήτηρ της. Ἡ ἀτυχῆς γυνὴ εἶχεν ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν γένναν της, τὸ παρελθὸν θέρος, καὶ τὸ βρέφος μετ' αὐτῆς. Τώρα ἡ κορασις εἶχεν ἀντὶ τῆς καλῆς καὶ πονετικῆς μητρὸς τὴν μάμμην μὲ τὴν ἀφόρητον παραξενιά της, ἣτις, ἐνῶ ἐβεβαίου ὅτι ὅλα τῆς ἐπόνουν, κεφαλὴ, λαιμός, χεῖρες, πόδες, πλάται, κοιλία, μέση καὶ τὰ λοιπά, πνιγομένη δὲ ἀπὸ τὸν βῆχα καὶ γογγύζουσα δυνατὰ καὶ βάλλουσα κραυγὰς ἀγρίας, ἐφείδετο νὰ δώσῃ εἰς ἰατροὺς καὶ φάρμακα, αἴφνης ἠγειρέτο, ὑποβαστάζουσα τὴν κοιλίαν της, ἐξήρχετο μέχρι τῆς θύρας, ἔρριπτε βλέμμα εἰς τὸν ἐκτὸς κόσμον, κ' ἔλεγεν:

— Ἄχ! τί γλυκιά πού 'ν' ἡ ζωή!

* * *

Πέρυσι, ὦ! πέρυσι, τὴν Μεγάλην Πέμπτην πρωί, ἀφοῦ ἐγύρισαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου εἶχον μεταλάβει ὅλοι, ἡ καλὴ καὶ προκομμένη μήτηρ, καίτοι ἄγουσα ἤδη τὸν ἔβδομον μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης της, ἀνεσφουγγώθη καὶ ἤρχισε νὰ βάπτῃ ἐν τῇ χύτρα τὰ αὐγά, μὲ ριζάρι, κιννάβαρι καὶ ὄξος. Εἶτα ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν θύραν ἀνὰ ζεύγη τὰ παιδιά τῆς πολίχνης, μὲ τὸν ὑψηλὸν καλάμινον σταυρὸν στεφανωμένον μὲ ρόδα εὐώδη καὶ μὲ μήκωνας κατακοκκίνους, μὲ δενδρολίβανον καὶ μὲ ποικιλόχροα ἀγριολούλουδα, μὲ τὸν ἀποσπασθέντα ἀπὸ τ' Ὀχτωῆχι χάρτινον Ἐσταυρωμένον εἰς τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ, καὶ μὲ ἐρυθρὸν μανδήλιον κυματίζον, μέλποντα τὸ ἄσμα:

*Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ βουνὶ μὲ κόκκινη παντιέρα;
Ἐκεῖ σταυρῶσαν τὸ Χριστό, τὸν πάντων βασιλέα.*

.....

*Σύρε μητέρα μ', στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα,
κ' ἐμένα νὰ μὲ καρτερῆς τὸ Σάββατο τὸ βράδυ
ὅταν σημαίνουν ἐκκλησιῆς καὶ ψέλνουνε παπάδες,
τότεσ καὶ σύ, μαννούλα μου, νὰ 'χῃς χαρὲς μεγάλες.*

Καὶ τί χαρὲς μεγάλες τῶ ὄντι, τί χαρὲς δι' ὅλα τὰ παιδιά! Καὶ ἡ καλὴ ἡ μήτηρ της προθυμότατα ἔδιδεν ἀνὰ δύο ἀρτιβαφῆ αὐγά εἰς ὅλα τὰ παιδιά· δύο αὐγά κόκκινα, καὶ τί εὐτυχία! τί νίκη! ἐνῶ ἡ μάμμη ἐφώναζεν ὅτι ἀρκετὰ παιδιά ἦλθαν, καὶ ἀρκετὰ ἐτραγούδησαν, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάγουν καὶ ἄλλοῦ.

Μετὰ ταῦτα ἡ μήτηρ ἤρχισε νὰ ζυμώνῃ, καὶ ἔπλασεν ἀρκετὲς κουλοῦρες μετ' αὐγῶν διὰ τὸν σύζυγον, ἐπιδημοῦντα τότε, διὰ τὴν πενθεράν της, δι' ἑαυτήν, διὰ τὲς κουμπάρες, ὡς καὶ μικρὲς «κοκῶνες» διὰ τὴν Μόρφω, διὰ τὸν Εὐαγγελινόν, διὰ τ' ἀναδεξιμία της καὶ διὰ τὰ πτωχὰ παιδιά τῆς γειτονιᾶς.

Κ' ἐπειδὴ ὁ μικρὸς Εὐαγγελινὸς ἔκλαιε, λέγων ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη ἡ κοκῶνα του, ἡ μήτηρ τοῦ ἔδιδεν ἄλλην νὰ ἐκλέξῃ, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἡμέρωνεν οὔτε ἤθελε νὰ ταιριασθῇ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὰς ἤθελεν ὅλας διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ τότε ἡ μήτηρ τὸν ἐπαρηγόρει λέγουσα ὅτι «τὸ Σαββάτο τὸ βράδυ θὰ ἴρῃ ἡ κουρούνα (κρά, κρά!), νὰ φέρῃ τὸ τυρὶ καὶ τὸ κρέας (τσὶ, τσί!), καὶ τότε νὰ ἰδῇς χαρὲς ὁ Βαγγελινός, σὰν ἀκούσῃ κρά, κρά! τὴν κουρούνα νὰ χτυπᾷ τὸ παραθύρι. Πάρε Βαγγελινὲ τὸ τυρὶ, πάρε καὶ τὸ τσί-τσὶ, νὰ φάτε!» Καὶ ὁ μικρὸς ἐψέλλιζε καὶ αὐτὸς, «θὰ ἴθῃ κουρούνα νὰ φέῃ τοῦ τσί-τσὶ», καὶ συνάπτων τὰς χεῖρας, δακτύλους μεταξὺ δακτύλων, κατὰ

τὸ ὑπόδειγμα τῆς μητρὸς, ἐμιμεῖτο τὴν εἰρεσίαν τῶν περῶν τῆς κουρούνας, τὸ δὲ παιδίον τῆς γειτόνισσας τῆς Μηλιᾶς, ἕξαετές, ἀνιπτον, ρακένδυτον, ὀκλάζον εἰς μίαν γωνίαν, κρατοῦν τὴν κοκώνα του, τὴν ὁποῖαν ἐσκέπτετο ἂν δὲν ἦτο καλὸν νὰ τὴν φάγη τώρα πού εἶναι ζεστή, διεμαρτύρετο γρυλλίζον καὶ λέγον: «Ναί! θὰ ῥθῆ ἡ κουρούνα! ἀμ' δὲ θὰ ῥθῆ!»

Καὶ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἡ μήτηρ ὠδήγησε τὰ δύο παιδιά εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου, ἀφοῦ ἔκαμαν τρεῖς γονυκλισίας πρὸ τοῦ ἀνθοστεφοῦς κουβουκλίου, ἠσπᾶσθησαν τὸν μυρόπνουν Ἐπιτάφιον, τὸ ἀργυρόχρυσον Εὐαγγέλιον μὲ τ' ἀγγελούδια, καὶ τὸν Σταυρὸν μὲ τ' ἀνθρωπάκια καὶ τὶς Παναγίτσες (τί χαρὰ, τί δόξα!), καὶ εἶτα ἐπέρασαν τρεῖς ὑπὸ τὸν ὑψηλόν, μεγαλοπρεπῆ Ἐπιτάφιον, ὁ δ' Εὐαγγελινὸς (ὅλα τὰ ἐνθυμεῖτο ἢ μικρὰ Μόρφω) ἀνέτρεψεν ἐξ ἀπροσεξίας πῆλινον ἀμφορέα μὲ ὕδωρ, ἐξ ἐκείνων οὓς θέτουσιν ὑπὸ τὸν Ἐπιτάφιον πρὸς ἀγιασμόν, διὰ νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ ὕδωρ εἰς τὸ καματηρό, ἦτοι τοὺς μεταξοσκώληκας, καὶ εἰς ἄλλας χρεῖας, αἱ νεώτεροι μυροφόροι, γυναῖκες διακαῶς ποθοῦσαι «νὰ ξενυχτίσουν τὸν Χριστὸν» μένουσαι ἄγρυπνοι ἐν τῷ ναῷ πέραν τοῦ μεσονυκτίου, διότι ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου ψάλλεται ἐκεῖ τὸ Μέγα Σάββατον, περὶ ὄρθρον βαθύν. Ὁ ἀμφορεὺς πεσὼν ἐθραύσθη, ἡ δὲ γυνὴ ἦς ἦτο κτῆμα ὠργίσθη, καὶ εἶπεν ὅτι τὸ ἔχει «σὲ κακὴς». Τότε ἡ μήτηρ τοῦ Εὐαγγελينوῦ, ἀφοῦ ἐπέπληξεν αὐστηρῶς τὸ παιδίον, πειραχθεῖσα εἶπεν ὅτι «ἂν εἶναι κακὸ, ἄς εἶναι γιὰ μένα!» Καὶ τὴν πτωχὴν δὲν τὴν ἤυρε ὁ χρόνος!

Τὸ Μέγα Σάββατον δέ, μικρὸν μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ἡ μήτηρ ἐξύπνισε τὸν Εὐαγγελινὸν καὶ τὴν Μόρφω, κ' ἐνῶ ἐσήμαιναν διὰ μακρῶν οἱ κώδωνες, ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἐψάλη τὸ «ὦ γλυκύ μου ἔαρ» καὶ ἄλλα ἀκόμη παθητικὰ ἄσματα. Εἶτα οἱ πιστοὶ ὅλοι μὲ ἀνημμένας λαμπάδας ἐξῆλθον εἰς τὸ ὑπαιθρον, ὑπὸ τὸ ἀμαυρωθὲν φέγγος τῆς φθινούσης σελήνης, ἐνῶ ἡ αὐγὴ ἔλαμπεν ἤδη ροδίνῃ καὶ ξανθῇ, προπέμποντες τὸν Ἐπιτάφιον ἀγλαόφωτον μὲ σειρὰς λαμπάδων. Καὶ ἡ αὔρα πραεῖα ἐκίνει ἠρέμα τοὺς πυρσοὺς, χωρὶς νὰ τοὺς σβῆνῃ, καὶ ἡ ἀνοιξίς ἐπεμπε τὰ ἐκλεκτότερα ἀρώματά της εἰς τὸν Παθόντα καὶ Ταφέντα, ὡς νὰ συνέψαλλε καὶ αὐτὴ, «ὦ γλυκύ μου ἔαρ, γλυκύτατόν μου τέκνον!» καὶ ἡ θάλασσα φλοισβίζουσα καὶ μορμύρουσα παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπανελάμβανεν, «οἶμοι γλυκύτατε Ἰησοῦ!» Τὰ δὲ παιδιά προπορευόμενα τῆς πομπῆς, μεγαλοφώνως ἔκραζον: *Κύριε ἐλέησον! Κύριε ἐλέησον!* Ὁ Εὐαγγελινὸς ἐψέλλιζε μετὰ τῶν ἄλλων: *Κύριε ἔησον! Κύριε ἔησον!*

Καὶ ὕστερον, ὅταν ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, διαλύων τὴν ἀπαραίτητον ὀμίχλην τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, (ἥτις καθιστᾷ μελαψὴν μιγάδα τὴν ἡμέραν καὶ παμμέλαιναν ἀράβισσαν τὴν νύκτα), ὁ Εὐαγγελινὸς ἐξύπνησεν ἀπὸ τὰ βελάσματα τοῦ ἀρνίου, τὸ ὁποῖον ἠτοιμάζετο νὰ σφάξῃ διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ καπετὰν Κομνιανοῦ ὁ γείτονας Νικόλας, ὁ σύζυγος τῆς Μηλιᾶς. Ὁ Εὐαγγελινὸς καὶ ἡ Μόρφω ἐξῆλθον εἰς τὸ προαύλιον. Τί ὠραῖον, τί ἡμερον, τί λευκόμαλλον πού ἦτο τὸ ἀρνί! Καὶ πῶς ἐβέλαζε (μπέ! μπέ!) τὸ καημένο. Ἐν τούτοις δὲν ἐφαίνετο πολὺ δυσαρεστημένον, διότι

ἔμελλε νὰ σφαγῆ. Καὶ ἄλλος Ἀμνὸς ἄμωμος, Ἀμνὸς αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ ἄλλος ἀτίμητος Ἀμνὸς ἐσφάγη...

Τὴν ἐσπέραν ἔφερεν οἴκαδε ὁ πατὴρ τὰς πασχαλινὰς λαμπάδας, ὠραίας, λεπτὰς, περιτέχνους. Τί χαρά! τί θρίαμβος! φαντασθῆτε ὠραίας μικρὰς λαμπάδας, μὲ ἄνθη τεχνητὰ, μὲ χρυσόχαρτα. Ὁ Εὐαγγελινὸς ἤθελε νὰ πάρῃ τὴν τῆς ἀδελφῆς του, λέγων, ὅτι ἐκεῖνη εἶναι μεγαλυτέρα. Ἡ μήτηρ τοῦ τὴν ἔδωκεν, ἀλλ' ὁ μικρὸς τὴν ἔσπασε, ἐκεῖ πού ἔπαιζε μὲ αὐτήν, ἔσπασε καὶ τὴν ἰδικήν του, καὶ ὕστερον ἔβαλε τὰ κλάματα. Ὁ πατὴρ τοῦ ἠγόρασεν ἄλλην, ἀφοῦ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ὑποσχεθῆ ὅτι δὲν θὰ τὴν πιάσῃ εἰς τὴν χειρὰ, ἕως τὰ μεσάνυκτα, ὅταν θὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Ἀνάστασιν. Ὁ μικρὸς ἀπεκοιμήθη κλαίων καὶ χαίρων.

Μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ἀφοῦ ἔγινεν ἡ Ἀνάστασις, καὶ ἤστραψεν ὁ ναὸς ὅλος, ἤστραψε καὶ ἡ πλατεῖα ἀπὸ τὸ φῶς τῶν κηρίων, τὰ παιδιά ἤρχισαν νὰ καίουν μετὰ κρότου σπύρτα καὶ μικρὰ πυροκρόταλα ἔξω εἰς τὸ πρόναον, καὶ τινες παῖδες δεκαετείς ἐπυροβόλουν μὲ μικρὰ πιστόλια, ἄλλοι ἔρριπτον ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ ἐδάφους τὰ βαρῆα καρφία μὲ τὰ καψύλια καταπτοοῦντες καὶ σκανδαλίζοντες τὰς πτωχὰς γραίας, αἴτινες, μεθ' ὅλον τὸν διωγμὸν ὃν ἐκίνουν κατ' αὐτῶν τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα κατ' ἔτος οἱ ἐπίτροποι, ἀξιούντες νὰ περιορίσωσιν αὐτὰς εἰς τὸν γυναικωνίτην, οὐχ ἦττον ἐπέμενον καὶ παρεισέδυνον ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀριστερά, εἰς τὴν μίαν κόγχην. Εἷς δ' ἐπίτροπος τῆς ἐπάνω ἐνορίας, ἄνθρωπος προοδευτικὸς, βλέπων ὅτι ὅλοι οἱ ἐθέλονται ψάλται, νεανίαί εἰκοσαετείς, ἐφοίτων κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν κάτω ἐκκλησίαν, εἰς δὲ τὴν ἐπάνω ἠναγκάζοντο νὰ ψάλλωσιν οἱ ἱερεῖς, τί ἐσοφίσθη; Πιάνει καὶ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸν γυναικωνίτην τὰ καφάσια, τὰ δικτυωτά, δι' ὧν ἐφράττοντο τέως αἱ γυναικεῖαι μορφαὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀφήνει τὸν γυναικωνίτην ἄφρακτον. Τότε διὰ μιᾶς ὅλοι οἱ εὐλαβεῖς καὶ μουσόληπτοι νεανίσκοι ἀφῆκαν τὴν κάτω ἐκκλησίαν ἔρημον ψαλτῶν κ' ἔτρεξαν ὅλοι εἰς τὴν ἐπάνω.

Εἶτα τὰ μικρὰ παιδιά καὶ τινες παιδίσκαι τετραετείς, μὲ τὰς κομψὰς ποικιλτὰς λαμπάδας, ἐτάχθησαν ἀνὰ τὸν χορὸν, περὶ τὰ δύο ἀναλόγια, καὶ παρὰ τὸ εἰκονοστάσιον, καὶ ἤρχισαν νὰ θορυβῶσι, νὰ παίζωσι, νὰ στάζωσιν εἰς τοὺς λαίμους ἀλλήλων, καὶ νὰ τσουγκρίζωσι τὰ αὐγά των. Καὶ ἐν παιδίον ἐξαετές, πονηρότερον τῶν ἄλλων (ἦτο ὁ υἱὸς τῆς Μηλιᾶς τῆς γειτόνισσας) εἶχε πλαστὸν αὐγὸν εἰς τὸν κόλπον του, πωρώδη λίθον στρογγυλευμένον κοκκινοβαφῆ, καὶ δι' αὐτοῦ ἔσπαζε τὰ αὐγά ὅλων τῶν παιδιῶν, καὶ τὰ ἔπαιρνε, κατὰ τὴν συμφωνίαν, καὶ τὰ ἔτρωγε.

Μία παιδίσκη καὶ εἷς παῖς, πενταετής, ἤρχισαν νὰ φιλονικῶσι περὶ τοῦ τίνος ἡ λαμπάδα ἦτο εὐμορφοτέρα.

—Ὁχι, ἡ δική μου ἡ λαμπάδα εἶναι καλύτερη.

—Ὁχι, ἡ δική μου.

— Ἐμένα ὁ πατέρας μ' τὴν ἐδιάλεξε, κ' εἶναι πλιὸ καλή.

— Ἐμένα ἢ μάννα μ' τὴν ἐστόλισε μοναχὴ τῆς.

— Καὶ ξέρεϊ νὰ κάμη λαμπάδες ἢ μάννα σ' ;

— Ὅχι, δὲ ξέρεϊ; Σὰν τὴ δική σ' !

— Τέτοια παλιολαμπάδα!

— Ναί, παλιολαμπάδα;... νά!...

— Νά κ' ἐσύ!

— Νά κι ἄλλη μιά!

Καὶ ἤρχισαν νὰ τύπτουν ἀλύπητα τὰς κεφαλὰς ἀλλήλων μὲ τὰς λαμπάδας των, ἕωσοῦ ἔβαλαν τὰ κλάματα καὶ οἱ δύο.

Τὸ ἀπόγευμα πάλιν, ἀφοῦ ἐψάλη ἡ Β' Ἀνάστασις κ' ἔγινεν ἡ Ἀγάπη, ἐξῆλθαν ὅλοι εἰς τὴν πλατεῖαν κ' ἐθεῶντο τὴν πυρπόλησιν τοῦ Ἑβραίου. Τί ἄσχημος καὶ τί εὐμορφοκαμωμένος ποῦ ἦτον ὁ Ἑβραῖος! Εἶχε μίαν χύτραν ὡς κεφαλὴν, εἶχε καὶ λινάρι ὡς γένειον. Ἐφερε καὶ ζευγὸς γυαλιᾶ (ἢ Μόρφω τὰ ἐνθυμεῖτο ὄλα), ὅμοια μ' ἐκεῖνα ποῦ φορεῖ ἡ γραῖα μάμμη ὅταν ράπτῃ ἢ ἐμβαλῶνῃ τὰ παλαιὰ ροῦχὰ τῆς. Εἶχε κ' ἓνα σακκούλι ἢ πουγγί κρεμασμένον εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν του. Ἐφόρει μακριὰ, μακριὰ φορέματα, παρδαλά, ραβδωτά! Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐκρέμασαν ὑψηλὰ ὑψηλὰ, ἕως ἑπτὰ ὀργυῖας ἐπάνω, ἤρχισαν οἱ ἄνδρες νὰ τὸν ματιάζουν*, νὰ τὸν τουφεκίζουν ὅλοι, ἕωσότου τὸν ἔκαυσαν.

Καὶ ὕστερον ἡ μήτηρ ἔστρωσε τὴν τράπεζαν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ παρέθεσε τὰ αὐγὰ τὰ κόκκινα, τὸ τυρί, ποῦ εἶχε φέρει ἡ κουρούνα, καὶ τὸ ἀρνὶ τὸ ψημένο, καὶ τὰ παιδιὰ ἐκάθισαν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἤρχισαν νὰ τσουγκρίζουν τὰ αὐγὰ των. Τί χαρὰ! τί ἀγαλλίασις!

Ἐφέτος, δηλαδὴ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τῆς δυστυχίας διὰ τὰ δύο ὀρφανὰ, δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖ οὔτε ὁ πατὴρ των, ὅστις ἔλειπεν, οὔτε ἡ μήτηρ των, ἣτις ἐπῆγε μακρύτερα ἀκόμη. Ἀντὶ τῶν δύο ἦτο ἡ γηραιὰ μάμμη, ρογχάζουσα ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ γογγύζουσα. Ἀντὶ τῶν κοκκίνων αὐγῶν, ἦσαν αἱ φλέγουσαι ἐκ τοῦ πυρετοῦ παρειαί τῆς. Ἀντὶ τῶν ἐπιχρῦσων λαμπάδων, ἦσαν οἱ δύο τρεμοσβήνοντες καὶ βλοσυροὶ ὀφθαλμοὶ τῆς. Ἀντὶ τῆς ἀθῶας χαρᾶς, ἀντὶ τῆς ἀφάτου εὐτυχίας τοῦ παιδικοῦ Πάσχα, ἦτο ἡ λύπη ἢ βαρεῖα, ἢ ἀνεπανόρθωτος συμφορὰ.

Εὐτυχῶς ἡ γραῖα-Κομνιανάκαινα δὲν ἀπέθανε, καὶ ὁ υἱὸς τῆς ἔφθασεν ἀπόπασχα μὲ τὸ γολετί, καὶ ἤρχισε νὰ καλλωπίζεται καὶ νὰ στρίβῃ τὸν

μύστακα ἀποβλέπων εἰς δεύτερον γάμον. Ἀλλά, διὰ τὰ δύο παιδιά, τάχα θὰ ἐπανήρχετο πάλιν ἡ χαρὰ ἐκείνη, θ' ἀνέτελλεν ἐκ νέου γλυκεῖα ἡ παιδικὴ Πασχαλιά; Διὰ τὸν Εὐαγγελινὸν ἴσως, διὰ τὴν Μόρφω ὅμως ποτέ. Αὕτη ἠσθάνετο τὴν ἀπουσίαν τῆς μητρὸς τῆς καὶ ἤξευρεν ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ τὴν ἐπανίδῃ πλέον ἐπὶ τῆς γῆς.

Γλυκεῖα Πασχαλιά, ἡ μήτηρ τῆς χαρᾶς! Γλυκεῖα μήτηρ, τῆς Πασχαλιᾶς ἡ ἐνσάρκωσις!

Ἄλλ' ὁ Χριστὸς ὑπεσχέθη νὰ πῆ μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς του καινὸν τὸ γέννημα τῆς ἀμπέλου ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς Του, καὶ οἱ ὑμνωδοὶ ἔψαλλον: «Ὡ Πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερώτατον, Χριστέ! δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον σου μετασχεῖν, ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας Σου!»

(1891)